

ANDRZEJ KWILECKI
Poznań

BP/JZ 1000

CII 473

POLONIA W EUROPIE

I

W związku z rozwojem studiów nad ukształtowaniem się i przeobrażeniami zbiorowości polonijnych¹ obserwujemy wzrost zainteresowania problematyką Polonii zamieszkałej w krajach europejskich. Wysunąć można szereg argumentów na rzecz rozwijania badań nad Polonią w Europie, m.in. ten, że problematyka ta jest — ogólnie biorąc — słabiej rozpoznana niż zagadnienia Polaków żyjących w Ameryce, zwłaszcza w USA. Ani Polonia francuska, ani brytyjska, ani zachodniemiecka czy jakakolwiek inna zamieszkała w którymś z krajów europejskich nie posiada literatury mogącej się równać pod względem wszechstronności podjętej problematyki (historycznej, socjologicznej, politologicznej, językoznawczej), reprezentatywności dzieł, czy choćby samej liczby pozycji bibliograficznych, z literaturą poświęconą Polonii amerykańskiej.

Istnieją perspektywy polepszenia tego stanu rzeczy związane z faktem, że zagadnienia Polonii europejskiej zaczynają zajmować poczesne miejsce w programach badawczych instytutów naukowych w Polsce, że żywo zajmują się nimi (to zresztą od dawna) same ośrodki polonijne i że — co jest bardzo ważne — coraz częściej problemy te absorbują uczone obcych zapoznających się z historią i życiem emigrantów we własnym kraju. W chwili obecnej można mówić o kształtowaniu się instytucjonalnych podstaw dla badań nad Polonią europejską. W ramach konferencji międzynarodowej pt. *Stan i potrzeby badań nad zbiorowościami polonijnymi* (Kraków 1975) zorganizowano całodziennie posiedzenie zespołu regionalnego rozważającego sprawy Polonii w Europie. Uczestniczyło w nim około 30 osób, w tym dwóch cudzoziemców. Konferencja ta ujawniła, jak wiele poważnych luk trzeba wypełnić systematycznymi badaniami i jednocześnie, jak wielu mamy badaczy interesujących się problematyką Polonii żyjącej w poszczególnych krajach europejskich.

¹ Por. H. Kubiak, *Nauka polska wobec problemów Polonii*. W: *Almanach Polonii 1975*, ss. 63 - 64.

¹ Przegląd Zachodni 5 - 6/1975

Z innych konferencji naukowych można wymienić plenarne zebranie Komitetu Badań nad Polonią Zagraniczną PAN w listopadzie 1975 r. poświęcone omówieniu teoretycznych aspektów badań nad Polonią w Europie. Dalej — Towarzystwo „Polonia” swoimi licznymi inicjatywami organizacyjnymi i ożywionymi kontaktami ze środowiskami naukowymi w kraju i za granicą wpływa pobudzająco na stały wzrost zainteresowania omawianą problematyką. Przykładem mogą być kontakty nawiązane z przedstawicielami Polonii austriackiej i sesja zorganizowana w Krakowie (1975 r.) z okazji jubileuszu towarzystwa „Strzecha”, co wpłynęło na ożywienie badań nad tą Polonią w naszym kraju (m.in. UMCS w Lublinie). Trzeba zaznaczyć, że prace powstałego w 1973 r. w Poznaniu Zakładu Badań nad Polonią Zagraniczną PAN koncentrują się przede wszystkim (acz nie wyłącznie) wokół problematyki Polonii w Europie zachodniej. Program Zakładu przewiduje prowadzenie badań nad przemianami społeczno-kulturalnymi zachodzącymi wśród Polonii zachodnio-europejskiej w przeszłości i obecnie, obejmując również niektóre zagadnienia przyszłości — próby określenia dalszego kierunku tych przemian. Chodzi w szczególności o zbadanie: 1) procesu emigracji z ziem polskich i tworzenia się zbiorowości polonijnych na obczyźnie, 2) liczebności i rozmieszczenia zbiorowości polonijnych w Europie, 3) przemian w języku i kulturze tych zbiorowości, 4) charakteru i form więzi z Krajem, 5) charakteru i form więzi istniejących między zbiorowościami polonijnymi zamieszkałymi w różnych krajach, 6) wkładu Polonii w życie kraju osiedlenia, 7) chodzi również o próby wypracowania prognoz rozwoju zbiorowości polonijnych. Problemem, który występuje we wszystkich pracach badawczych Zakładu, jest pytanie o znaczenie Polonii w różnych krajach Europy (ujmowane porównawczo) i o znaczenie jej dla narodu i kultury polskiej.

Dla rozwijania wspomnianej problematyki i integracji wysiłków naukowych instytucji i indywidualnych badaczy duże znaczenie będzie miało niewątpliwie uruchomienie programu badań podstawowych nad tzw. międzyresortowym problemem *Przemiany społeczno-kulturalne Polonii po II wojnie światowej*. Koordynatorem tych badań — przewidzianych na lata 1976 - 1980 — będzie Polonijny Ośrodek Naukowo-Dydaktyczny UJ. W planie przewidziano grupę tematyczną pt. *Przemiany Polonii w Europie po II wojnie światowej*. Ogłoszenie programu przyspieszyło pracę nad formułowaniem propozycji tematycznych i wypracowaniem nowych koncepcji badawczych w szeregu instytucji naukowych: przykładem może być Instytut Historii Uniwersytetu Śląskiego, który podejmuje kilkuletnie badania nad ludnością polską w Czechosłowacji w latach 1945 - 1975. Poza wspomnianymi wyżej instytucjami, obecność problematyki Polonii europejskiej utrwaliła się w badaniach takich placówek, jak Instytut Hi-

storii PAN w Warszawie, Instytut Śląski w Opolu, Zespół Bibliograficzny Ossolineum we Wrocławiu, Zespół Bibliografii i Dokumentacji Biblioteki Narodowej w Warszawie, Międzyuczelniany Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu we Wrocławiu, wyspecjalizowany Instytut Migracji Polonijnej KUL i inne.

II

Wspominałem o celach poznawczych, naukowych, przyświecających studiom nad Polonią. Do intensyfikacji badań skłaniają również względy społeczne. Wynikają one z rozwoju kontaktów — i potrzebą ich dalszego zacieśniania — między Krajem a zamieszkałą w innych państwach ludnością polskiego pochodzenia.² Problematyka naukowa wiąże się z czterema obserwowanymi obecnie zjawiskami: 1) zwiększającą się z każdym rokiem liczbą osób polskiego pochodzenia odwiedzających „stary kraj”, 2) wzrostem zainteresowania wśród młodego pokolenia polonijnego językiem i kulturą polską, czego dowodem może być jego udział w Szkołach Letnich Języka i Kultury Polskiej organizowanych w Polsce przez Towarzystwo „Polonia” i uniwersytety krajowe, 3) wystąpieniem w środowiskach uczonych polskiego pochodzenia tendencji w kierunku ożywienia kontaktów z nauką polską i nawiązania bliższej współpracy w dziedzinie badań naukowych, 4) ujawnieniem się w społeczeństwie polskim coraz wyraźniejszego „zamówienia” na literaturę ukazującą życie i sprawy Polonii; odnosi się to nie tylko do literatury pięknej, reportaży, pamiętników, lecz również do opracowań naukowych.

Zresztą zainteresowanie społeczeństwa w Kraju dziejami i aktualnymi sprawami emigracji i Polonii było zawsze żywe. Jak trafnie stwierdził Wiesław Adamski, zainteresowanie to

„[...] wynikało z liczebności Polaków na obczyźnie, z patriotycznej postawy, jaką Polonia zajmowała wobec Kraju i jego żywotnych spraw narodowych. Wielu przywódców duchowych prowadziło swą działalność na emigracji w okresie zaborów, liczne są pomniki kultury polskiej powstałe poza granicami Kraju, a szereg z nich weszło na zawsze do skarbicy arcydzieł naszej kultury narodowej. Kultura polska stworzona poza granicami Kraju stanowi historyczną część naszego ogólnonarodowego dorobku duchowego i jest nadal pomnażana przez te jednostki i grupy ludności, które poczuwają się do więzi emocjonalnej z naszym narodem. Jest więc zrozumiałe, że pragnienie utrzymywania wielorakich więzi z Polonią, zaspokajanie złożonych — psychicznych i kulturowych — potrzeb Rodaków i ludzi polskiego pochodzenia nurtowały stale społeczeństwo polskie”.³

² Zob. analizę tego zjawiska w artykule: Z. Tomkowski, *Kształtowanie się więzi Polonii zagranicznej z Krajem*. „Sprawy Międzynarodowe” z. 7/1974, ss. 74 - 84.

³ 20 lat działalności Towarzystwa „Polonia”. Wywiad z Sekretarzem Generalnym Towarzystwa „Polonia” Wiesławem Adamskim. w: *Almanach Polonii 1976*, s. 40.

Tak jak społeczeństwu zamieszkałemu w Kraju zależy na wiedzy i informacji o Polonii i na rozwijaniu różnych form więzi z Rodakami żyjącymi na obczyźnie, również w środowiskach polonijnych narasta tendencja szukania kontaktów z Polską, odwoływania się do polskiego rodowodu i do znajdującego się w Kraju narodowego „zaplecza kulturowego”, do zaspokajania — drogą utrzymywania związków z Polską — kulturalnych, społecznych, emocjonalnych i intelektualnych potrzeb. Programy badań nad Polonią, nad przemianami społeczno-kulturalnymi i narodowymi, jakim podlega, nad więzią z krajem pochodzenia i nad związkami międzypolonijnymi winny szeroko uwzględniać wszystkie wspomniane zjawiska i tendencje.

Potrzeba rozwijania na szerszą skalę badań naukowych w zakresie problematyki polonijnej wynika również z przyjętych przez władze państwowe założeń współpracy międzynarodowej, z szerokiego programu współpracy gospodarczej, naukowej, kulturalnej — opartej o zasadę partnerstwa — między PRL i Polonią. W koncepcji tej znajduje wyraz przekonanie, że dzięki konsekwentnym wysiłkom i inicjatywom politycznym państw obozu socjalistycznego, w tym Polski Ludowej, na rzecz odprężenia międzynarodowego, w świecie utrwała się i rozwija proces pokojowego współistnienia. Ważnym składnikiem tego procesu jest — obok ożywienia międzypaństwowych stosunków politycznych, gospodarczych, kulturalnych — wzajemne poznawanie się i zbliżanie narodów. Polska ma prawo liczyć, że rozsiana po świecie Polonia — z natury rzeczy zainteresowana wzrostem pokojowych kontaktów między Polską a państwami, na terenie których żyje — stanie się orędowniczką idei odprężenia i pokojowej współpracy między państwami i narodami.

III

Wracając do spraw bezpośrednio związanych z tematem niniejszych rozważań, powstaje pytanie o znaczeniu — jak się wydaje — zasadniczym dla rozwijania naszej problematyki badawczej, mianowicie, co rozumiemy pod pojęciem „Polonia w Europie”. Dotychczas w związku z tym określeniem przychodziły nam zwykle na myśl skupienia polskiej emigracji zarobkowej lub politycznej rozsiane w miastach, wsiach i okęgach państw europejskich, np. w Westfalii, północnej Francji, Londynie, Adampolu itp. W literaturze omawiającej życie i problemy Polaków za granicą, traktowano te skupienia zwykle oddzielnie, opisując i analizując sprawy Polonii w poszczególnych rejonach i krajach w oderwaniu od szerszych zagadnień polonijnych występujących w innych rejonach i krajach europejskich. Nasuwa się zatem kwestia, czy „tak musi być”, innymi sło-

wy — czy ten stan rzeczy jest nieunikniony, oczywisty i czy powinien być kontynuowany? Rozwijając to zagadnienie, postawmy dalsze pytanie, mianowicie, czy jesteśmy uprawnieni do posługiwania się określeniem „Polonia w Europie” w innym sensie niż czyniono to do tej pory, tzn. jako sumy wielu Polonii: niemieckiej + francuskiej + brytyjskiej + duńskiej itp.? Nie można zaprzeczyć, że tak postawiony problem może mieć duże znaczenie dla rozwijania założeń metodologicznych badań nad Polonią, zwłaszcza w zakresie socjologii i politologii, zapewne również w historii, etnografii i innych nauk społecznych. Jeżeli bowiem ustalimy, że pojęcie „Polonia w Europie” jest nie tylko, czy nie tyle, pojęciem geograficznym, lecz również i przede wszystkim pojęciem historyczno-socjologicznym, to zaistnieje możliwość ustalenia wspólnej problematyki, wypracowania wspólnych hipotez badawczych i dyrektyw metodologicznych dla studiów nad Polonią europejską, wreszcie rozwinięcia na szerszą skalę badań porównawczych opartych o podobne założenia; nie trzeba chyba podkreślać, że w dotychczasowych badaniach brak takich wspólnych założeń i studiów porównawczych dawał się silnie odczuwać, wpływał bowiem na wąsko empiryczne traktowanie spraw poszczególnych skupień polonijnych. Postulat uświadomienia sobie i przyjęcia podobnego, ogólnoteoretycznego punktu wyjścia nawet w zupełnie drobnych badaniach wydaje się szczególnie uzasadniony w sytuacji obecnej, charakteryzującej się szybkim wzrostem młodej kadry i placówek zajmujących się Polonią, w przeciwnym bowiem razie badania te znajdą się na drodze ujęć opisowych, pozbawionych właściwego czynnika sterującego i nie dysponujących materiałem potrzebnym do syntezy.

IV

Powtórzmy zatem pytanie, czy uzasadnione jest łączne traktowanie Polonii europejskiej, tzn. Polonii mieszkającej na obszarze, na który składają się społeczeństwa, kraje, państwa wielce odmienne pod względem ustrojowym, kulturowym, geograficznym? Rzecz jasna, istnieją pewne trudności z merytorycznym wypełnieniem hasła „Polonia w Europie”; są one większe niż w przypadku Polonii zamieszkałej na innych kontynentach, np. w Ameryce Południowej czy Północnej (nie ma natomiast takich wątpliwości w przypadku Polonii australijskiej, gdyż obszar kontynentu równoznaczny jest z obszarem państwa). Wspomniane trudności występują w związku z mnogością zagadnień szczegółowych odrębnych dla każdego kraju europejskiego, wynikających z wielości sytuacji społeczno-politycznych i warunków, w jakich żyją Polacy i ludność polskiego pochodzenia.

Na różnorodność tę składają się następujące zasadnicze momenty:

a) różnorodność podłoża historycznych, związana z wielością źródeł migracji i odmiennością przebiegu wędrówek Polaków do poszczególnych krajów; wystarczy porównać dzieje osadnictwa polskiego np. w Austrii, Niemczech czy Wielkiej Brytanii, by stwierdzić, że Polacy uczestniczyli w różnych typach migracji i że każdemu z tych typów towarzyszyły odmienne zjawiska społeczno-polityczne, ekonomiczne i kulturowe;

b) dwojaki charakter genezy i struktury demograficznej Polonii związany z faktem, że w jednych krajach — czy regionach — na Polonię składają się grupy migrantów (lub ich potomków), w innych natomiast grupy autochtoniczne zamieszkałe na danym terenie „z dziada pradziada”;

c) wielość krajów zamieszkania: mniej czy więcej zwarte zbiorowości polonijne zamieszkują na obszarze kilkunastu państw Europy, we wszystkich częściach kontynentu;

d) podział Europy na wschodnią i zachodnią, tzn. na kraje socjalistyczne i kapitalistyczne. Tak więc problemy Polaków w ZSRR czy w CSRS są inne niż np. Polonii francuskiej czy brytyjskiej, co jest związane z odmiennością ustrojów społeczno-politycznych i gospodarczych krajów zamieszkania oraz z innym typem stosunków istniejących między Polską Ludową a krajami socjalistycznymi w porównaniu ze stosunkami PRL z państwami kapitalistycznymi;

e) zróżnicowanie warunków życia istniejących na obszarze Europy, również w obrębie samych krajów kapitalistycznych, od europejskiej części Turcji poczynając po Wielką Brytanię i kraje skandynawskie; obok warunków i standardów życiowych należy wskazać też na różnorodność czynników kulturowych oddziałujących integrująco lub asymilująco na Polonię zamieszkałą w tych krajach (kultura niemiecka, anglosaska, francuska i in.);

g) różnice polityk wewnętrznych i zewnętrznych prowadzonych przez rządy państw zachodnioeuropejskich, z których jedne uprawiają świadomie politykę asymilacyjną, drugie — politykę względnej tolerancji i zapewnienia grupom emigrantów możliwości rozwoju kulturalnego, jedne utrzymują ożywione stosunki dyplomatyczne, gospodarcze czy kulturalne z PRL, inne natomiast zachowują w tej dziedzinie powściągliwość lub nawet niechęć;

g) różne wielkości statystyczne zbiorowości polonijnych: na skali między najliczniejszymi w Europie — milionową grupą Polaków w ZSRR i następującą po niej Polonią francuską (ponad 0,5 mln osób) a kilkutyśieczną Polonią austriacką czy około 1000 osób liczącą Polonią turecką, mieszczą się zbiorowości polonijne liczące kilkanaście czy kilkadziesiąt tysięcy osób; nierówne są też ilości i wielkości poszczególnych skupień

polonijnych znajdujących się na terenie danego kraju. Nierównomierność skupienia ludności polskiego pochodzenia stanowi kolejny czynnik jej zróżnicowania demograficznego i społecznego. Wpływa też na różny stopień intensywności zorganizowanego życia polskiego w tych skupieniach i na różne tempo procesu integracyjnego czy asymilacyjnego.

Wymienione wyżej czynniki powodują, że zbiorowości polonijne żyjące w poszczególnych krajach europejskich oznaczają się pewnymi własnymi, swoistymi cechami i charakteryzuje ich odrębna, bogata problematyka historyczna i współczesna. W badaniach naukowych zagadnienia te występują wyraźnie, aczkolwiek — co trzeba podkreślić — istnieje dysproporcja między badaniami i literaturą historyczną a badaniami i literaturą naukową dotyczącą zagadnień współczesności (na niekorzyść tej ostatniej). Istnieją również poważne dysproporcje między stanem i rozwojem badań naukowych nad zbiorowościami polonijnymi w poszczególnych krajach europejskich; w związku z tym niejednakowe są „luki” w zakresie naszej wiedzy i różne potrzeby badawcze w odniesieniu np. do Polonii brytyjskiej, francuskiej, belgijskiej, zachodnioniemieckiej i in. Prowadzone obecnie w Zakładzie Badań nad Polonią Zagraniczną PAN w Poznaniu prace bibliograficzne i dokumentacyjne pozwolą na uchwycenie stanu badań i wskazanie niektórych tych specyficznych zagadnień i potrzeb badawczych.

V

Niezależnie od wspomnianych odrębności i swoistości, wydaje się uzasadnione — w odniesieniu do pewnych problemów i dziedzin życia — wspólne traktowanie Polonii zachodnioeuropejskiej. Powinno ono wystąpić zwłaszcza w badaniach porównawczych, których brak odczuwa się wyraźnie w dotychczasowych studiach polonijnych. Brak ten utrudnia — czy wręcz uniemożliwia — formułowanie ogólniejszych wniosków i konstruowanie teorii przemian zachodzących wśród Polonii.

Podjmując takie studia, wysunąć należy kilka hipotez, które ulegną sprawdzeniu w toku badań i dalszych dyskusji. Można sądzić, że na przemiany społeczno-kulturalne dokonujące się wśród Polonii zachodnioeuropejskiej i na jej więź z Krajem oddziałuje kilka wspólnych czynników, które przemianom tym nadają podobny charakter i jednocześnie odróżniają w sposób istotny od procesów zachodzących wśród Polonii zamieszkałej na innych kontynentach. Mam tu na myśli następujące czynniki:

1. Wpływ II wojny światowej i powstania Polski Ludowej na sytuację i postawy Polonii był silniejszy w Europie niż na innych obszarach świata, co wyrażało się m.in. z jednej strony — reemigracją grup ludności polskiego pochodzenia z Francji, Belgii, Niemiec zachodnich, Jugosławii,

Rumunii (i brakiem takiego zjawiska w Ameryce), z drugiej strony zaś — powstaniem silnych emigracyjnych ośrodków politycznych (będących na ogół kontynuacją lub emanacją agend rządu emigracyjnego z lat wojny) niechętnych ustrojowi Polski Ludowej. Pojawienie się takich krytycznych wobec ustroju socjalistycznego tendencji również za oceanem było w pewnej mierze wynikiem dalszej emigracji Polaków z Europy oraz „przeniesieniem” na tamtejszy grunt krytycznych postaw politycznych.

2. W Europie Polacy żyją w obrębie społeczeństw zasiedlonych, narodów „uformowanych”, posiadających stare tradycje państwowe i kulturalne (podczas gdy np. w Ameryce żyją w społeczeństwach dopiero tworzących się z wielu grup etnicznych); fakt ten w pewnym stopniu określa mechanizmy przemian społeczno-kulturalnych zachodzących w łonie Polonii. Równocześnie na obu kontynentach zachodzą współcześnie pewne znamienne procesy, które zapewne wpłyną na dalsze różnicowanie się kierunków aktywności politycznej i kulturalnej grup i działaczy polonijnych w krajach europejskich i pozaeuropejskich. Myślę tu np. o (a) występującej w Ameryce Północnej tendencji do „odkrywania” zapleczy kulturalnych pozostającej w związku z aktualnym etapem kształtowania się samowiedzy narodowej i stanowiącej próbę przewyciężenia prowincjonalizmu kulturalnego (w USA) i reakcję na dominację kultury anglosaskiej (w Kanadzie) oraz o (b) rozwianiu się mitu wspólnoty zachodnioeuropejskiej, która na drodze do integracji politycznej i ekonomicznej natrafiła na nieprzewyciężone, jak dotychczas, przeszkody. Obydwa te procesy odsłaniają przed Polonią amerykańską i zachodnioeuropejską nowe perspektywy.⁴

3. Określoną rolę gra „bliskość” przestrzenna Polski w stosunku do Polonii europejskiej. Wpływa to na: łatwość, aczkolwiek nie wszędzie występująca w równym stopniu, wzajemnych odwiedzin i turystyki; łatwiejszy dostęp w niektórych krajach do informacji o Polsce; lepsze poinformowanie o polskiej polityce i realiach życia w Kraju; zwykle częstszy kontakt Polonii z polskimi instytucjami i ich przedstawicielami, z wytworami polskiej kultury, z polskimi turystami.

4. Ważne znaczenie mają dla zbiorowości polonijnych w Europie, z jednej strony, tradycje robotnicze (pracy w przemyśle i w górnictwie), z drugiej — tradycje migracji politycznej i działalności politycznej. Wpływy tych różnych tradycji ścierają się ze sobą, określając dwa podstawowe nurty polonijnej myśli społeczno-politycznej i polonijnego ruchu społeczno-organizacyjnego. Dostrzegając te zjawiska, zdajemy sobie jedno-

⁴ Wskazał na to prof. J. Chałasiński w dyskusji na posiedzeniu Komitetu Badań na Polonię Zagraniczną PAN w dniu 27 XI 1975 r.

wcześniej sprawę z istniejących silnych podziałów ideowo-politycznych występujących w ramach wspomnianych kierunków i różnicujących poszczególne zbiorowości polonijne zarówno „od wewnątrz”, jak i w ich kontaktach „zewnątrz”.

VI

Dostrzegając zarówno odmienne, jak i wspólne problemy Polonii w Europie, wskażmy na zasadnicze różnice istniejące między grupami Polaków zamieszkałych w krajach socjalistycznych (a więc w ZSRR czy Czechosłowacji itd.) a zbiorowościami polonijnymi żyjącymi w krajach kapitalistycznych. Z punktu widzenia narodowych interesów Polski i jej międzynarodowej pozycji istotne jest, że Polacy i osoby polskiego pochodzenia żyjący w socjalistycznych republikach: litewskiej, białoruskiej, rosyjskiej czy ukraińskiej, także w Czechosłowacji, na Węgrzech czy w Rumunii, na ogół utożsamiają się z ustrojem i ideologią polityczną naszego kraju. Poza przynależnością do jednej narodowej wspólnoty kulturowej, związani są oni z Polską Ludową podwójnie: nie tylko węzłami rodzinnymi (to ma miejsce również w przypadku każdej innej Polonii), lecz także obywatelstwem kraju należącego do wspólnoty państw socjalistycznych, realizujących we wzajemnych kontaktach typ polityki i stosunków integracyjnych⁵. Zatem Polacy ci mają możliwość korzystania bezpośrednio z owoców intensywnej współpracy politycznej i ekonomicznej, wymiany kulturalnej i naukowej, jaka łączy Polskę Ludową z krajami socjalistycznymi. Przy tym Polacy żyjący w tych krajach nie są zagrożeni polityką asymilacyjną i dyskryminacyjną rządów państw zamieszkania i bywają narażeni na obrazy narodowej godności w stopniu nieporównywalnie mniejszym niż to dzieje się w społeczeństwach zachodnich, w których występuje często pejoratywny stereotyp Polaków i Polonii jako grupy narodowej (emigracyjnej) stojącej nisko pod względem kulturalnym. Tak więc dla Polski Ludowej Polonia zachodnioeuropejska posiada — obok cech wspólnych dla wszystkich Polonii, cech cennych z punktu widzenia historii naszego narodu i wartości narodowej kultury — nieco inne znaczenie niż skupiska Polaków w krajach socjalistycznych. Wiąże się ono z charakterem istniejących między Polską (i innymi krajami socjalistycznymi) a krajami kapitalistycznymi stosunków, które określić możemy jako typ polityki i stosunków pokojowego współistnie-

⁵ Szczegółową typologię aktualnych stosunków międzynarodowych przeprowadził W. Morawiecki, *Charakter i typy stosunków międzynarodowych*. Referat na konferencji naukowej pt. *Teoretyczne problemy stosunków międzynarodowych*, Warszawa, kwiecień 1975 (maszynopis powielony).

nia. Obecnie Polonia zachodnioeuropejska może być w stopniu większym niż dawniej ważnym dla nas czynnikiem kształtowania „dobrego imienia” Polski w Europie,⁶ szerzenia uznania dla naszej pracy na rzecz pokoju, może być partnerem i pośrednikiem w naszych wysiłkach na rzecz odprężenia w Europie. Cel to polityczny i ideologiczny, a jednocześnie głęboko humanitarny i bliski wszystkim Polakom niezależnie od miejsca i kraju zamieszkania; nasze rozważania nad Polonią europejską nabierają zatem szczególnej aktualności w dobie zapoczątkowanej Konferencją Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.

---

⁶ Zagadnienie to rozważał W. Markiewicz, *Główne kierunki i uwarunkowania przemian zbiorowości polonijnych*. Referat na międzynarodowej konferencji naukowej pt. *Stan i potrzeby badań nad zbiorowościami polonijnymi*, Kraków, sierpień 1975 (maszynopis powielony).